

3. Ионова Е. Н. Вальдорфская педагогика: теоретико-методологические аспекты / Е. Н. Ионова. – Харьков : Бизнес Информ, 1997. – 300 с.
4. Краних Э. М. Свободные вальдорфские школы / Э. М. Краних. – М. : Парсифаль, 1993. – 40 с.
5. Штейнер Р. Методика обучения и предпосылки воспитания / Р. Штейнер. – М. : Парсифаль, 1994. – 80 с.
6. Штейнер Р. Педагогика, основанная на познании человека / Р. Штейнер. – М. : Парсифаль, 1996. – 128 с.

Аннотация

Л.А.Машкина

Концептуальные основы вальдорфской педагогики

В статье освещены концептуальные основы вальдорфской педагогики, раскрыты общепедагогические принципы функционирования вальдорфских школ. Показано систему использования Штейнер-педагогики в отечественной начальной школе.

Ключевые слова: вальдорфская педагогика, Р.Штейнер, принципы вальдорфской школы.

Summary

L.A.Mashkina

Conceptual Bases of Waldorf Pedagogies

Conceptual bases of Waldorf pedagogies are elucidated in the article, general pedagogical principles of Waldorf schools functioning are revealed. The system of Steiner pedagogies usage at the domestic primary school is shown.

Key words: Waldorf pedagogies, Rudolf Steiner, principles of Waldorf school.

Дата надходження статті:

„1” квітня 2011 р.

УДК 37.036–057.874:78(045)

В.Ф.МЕТЕНЬКО,

викладач

(м.Хмельницький)

Розвиток творчих здібностей школярів на уроках музики через виконання творчих завдань

Публікація присвячена проблемі розвитку творчих здібностей дітей шкільного віку в умовах загальної середньої освіти. У роботі розглянуто деякі методичні підходи та практичні рекомендації щодо вдосконалення розвитку творчих здібностей школярів на уроках музики.

Ключові слова: творчі здібності, пізнавально-пошукова діяльність, імпровізація, інтерпретація.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Розробка нових педагогічних технологій у навчанні і вихованні на сучасному етапі розвитку освіти зумовлена соціальним замовленням суспільства школі, пов'язаним з необхідністю формування засобами мистецтва естетично і емоційно розвиненої, висококультурної, творчої особистості [1].

Серед предметів естетичного циклу музика найбільше стимулює до творчої діяльності, сприяє формуванню пізнавально-пошукових та емоційно-мотиваційних функцій, розвитку творчого мислення, здібностей, а також позитивних якостей характеру (систематичності, працьовитості, наполегливості у досягненні мети) [4].

Слід підкреслити, що розвиток творчої особистості, її якостей та індивідуальних особливостей має здійснюватись на основі інтенсивного оволодіння знаннями, уміннями і навичками, щоб одне сприяло інтенсифікації другого. Тільки наділивши учнів певним мінімумом загальноосвітніх знань, можна говорити про самостійне створення ними різноманітних, оригінальних, творчих продуктів [3].

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Ґрунтовне з'ясування такої складної проблеми, як розвиток творчих здібностей дітей різного віку, містять дослідження у галузі музикознавства, музичної педагогіки і психології (Б.Асаф'єв, Л.Виготський, Н.Ветлугіна, К.Головська, С.Рубінштейн, К.Станіславський, Б.Теплов, Б.Яворський), а також теоретично-експериментальні роботи та художня педагогічна практика окремих сучасних вчених й досвідчених педагогів (Н.Аніщенко, Н.Біюк, Г.Тарасенко, Г.Ригіна, Н.Терент'єва, Г.Падалка, О.Щолокова) тощо.

Проте аналіз музикознавчої й психолого-педагогічної літератури засвідчив, що до сьогодні ще недостатньо досліджені й класифіковані різні засоби педагогічного стимулювання художньої пізнавально-пошукової діяльності школярів на уроках музики, зокрема, творчі завдання.

На думку автора творчі завдання (як один із стимулів до творчості), рекомендовані для впровадження в процес музичного навчання і виховання, можуть збуджувати творчу активність школярів, позитивно впливати на розвиток їх творчого потенціалу.

Формулювання цілей статті... Мета статті – обґрунтувати доцільність застосування на уроках музики певної системи творчих завдань, виконання яких у практичних діях сприятиме ефективному розвитку творчих здібностей школярів.

Виклад основного матеріалу... Уроки музики – широке поле для творчості учнів, яка виявляється у різних видах художньої діяльності [5].

Так, у музичному сприйманні – як надзвичайна спостережливість, уміння підмітити незвичайне, неповторне, простежити динаміку розвитку музичних образів і т.п., в оцінюванні – у багатстві уявлень, незвичайності асоціацій, прагненні до самостійної оцінки, оригінальних обґрунтувань тощо; у процесі виконавської діяльності: хоровому, сольному співі, грі на музичних інструментах, музичних іграх, рухах під музику – як потреба у власній інтерпретації мелодій; у власне творчій діяльності учнів – як створення ними музичних образів на основі засвоєних знань.

Для розвитку творчого потенціалу школярів у художній діяльності необхідно розвивати такі творчі здібності:

- пізнавальний інтерес до музики;
- творчу уяву і образно-асоціативне мислення;
- хист до інтерпретації та імпровізації.

Дослідити і змоделювати процес розвитку творчих здібностей дітей шкільного віку надзвичайно важко, оскільки він ускладнюється об'єктивними чинниками: у дітей ще не набутий значний життєвий і художній досвід; вони не володіють достатнім запасом знань та мисленневими операціями, необхідними для їх пошуку; творчий акт відбувається позасвідомо і в кожному випадку індивідуально [2].

Отже, на переконання автора, для успішного розвитку творчих здібностей школярів необхідними є різні засоби педагогічного стимулювання пізнавально-пошукової художньої діяльності учнів:

I. Евристична бесіда – форма навчання, побудована на запитаннях і відповідях, коли учитель не повідомляє учням знання, а логічно побудованою системою запитань спонукає їх на основі вже здобутих знань, спостережень, досвіду підходити до нових висновків.

II. Ігрові форми роботи, які сприяють переведенню звичайних навчально-виховних завдань в розряд творчих. На уроці музики іграми, які найбільше сприяють розвиткові в учнів творчих здібностей, є сюжетно-рольові та проблемно-моделюючі.

В сюжетно-рольових іграх підготовка до ролі дає дітям можливість пофантазувати, створюючи конкретний образ самостійно. Беручи участь в таких іграх, учні розширюють знання, набувають акторських, виконавських навичок, осягають характер героя, перевтілюючись у нього, набувають здатності мислити, відчувати й говорити так, як мислить, відчуває й говорить герой.

Проблемно-методичні ігри передбачають нестандартні ситуації, що вимагає від учнів самостійного творчого розв'язання проблеми (наприклад: „Що стане, коли мажорну п'єсу „Нова лялька” П. Чайковського виконати у мінорі?” тощо).

III. Творчі завдання – система самостійних (частково самостійних), пізнавально-пошукових завдань, спрямованих на закріплення в учнів пошукових мисленневих операцій та на тренування і розвиток їх творчих здібностей у практичних діях (у художній діяльності).

Автор публікації звертає найбільшу увагу на такий вагомий стимул до творчості, як творчі завдання, і рекомендує застосовувати у процесі музичного навчання і виховання на уроках музики різноманітні творчі завдання відповідно до такої класифікації:

1. Творчі завдання, виконання яких сприяє розвитку: а) ритмічного відчуття; б) ладового, звуковисотного й інтонаційного слуху; в) художньо-образних уявлень й виконавських здібностей у процесі співу та гри на музичних інструментах.

2. Творчі завдання художньо-естетичної спрямованості, через виконання яких формується і розвивається художнє сприймання, оригінальне асоціативне мислення, емоційно-почуттєва сфера.

Розглянемо докладніше деякі із цих завдань.

На думку автора, для розвитку ритмічного відчуття доцільно використовувати такі творчі завдання:

1. Придумати слова у заданому ритмі. Наприклад: П І П І – сніг іде цілий день.
2. Створити ритмічну відповідь на ритмічне запитання вчителя.
3. Створити ритм, схожий на марш (під нього можна крокувати, на танець, наприклад, вальс або польку (можна танцювати), на пісню-коліскову).
4. Придумати певну ритмічну послідовність, засвоїти її і відтворити у звучних жестах чи на ударних інструментах.
5. Створити ритмічний супровід до казки про Червону шапочку (який характер її кроків, коли вона йде спокійно, поспішає, біжить?). На шумових інструментах або за допомогою олівців відтворити ритм кроків.

Для розвитку ладового, звуковисотного й інтонаційного слуху варто застосовувати такі творчі завдання:

1. Створити мелодію імені.

2. Придумати інтонації, звуки, які можна було почути у лісі, також інтонації героїв казок, з якими можна було зустрітися під час музичного „мандрування”.

3. Передати в інтонації різні почуття: сум, радість, упевненість, спокій тощо.

Для розвитку художньо-образних уявлень і виконавських здібностей у процесі сольного і хорового співу, також гри на музичних інструментах, зокрема, і дитячих, автор пропонує такі творчі завдання:

1. Проілюструвати оповідання, вірш або маленьку історію музично-шумовим супроводом, що містив би певний ритмічний малюнок.

2. Створити музичні ілюстрації до казки, запропонованої вчителем. Наприклад, під час розповіді „Про принцесу Гаму” учні мають придумати мелодію дзвонів, що сповіщають про наближення ночі, колискову пісню, веселий танок та ін.

3. В ситуації: „Якби я був композитором” визначити засоби виразності для передбачуваного твору (наприклад, „Сумний настрій”, „В акваріумі”, „Хо́да ведмедів”) і зобразити за допомогою музичних інструментів.

4. Створити мелодії на коротенькі тексти або рими, декілька разів проспівати їх, а потім перенести створені мелодії на інструменти (фортепіано, ксилофони, металофони).

5. Попередньо ритмізувати, а потім озвучити невеликий віршований текст, в якому присутні різні персонажі, що спілкуються. Вірш має бути співучим, образним, цікавим за змістом і легко піддаватися різноманітній ритмізації.

Формуванню і розвитку творчої особистості сприятиме розширення кругозору через усі існуючі інформаційні канали. Особливу увагу слід приділяти накопиченню музичних та позамузичних вражень, що має здійснюватись у різноманітних формах роботи, звичайно, якнайбільше – на уроках музики, а також і під час відвідування концертів, художніх виставок, у спілкуванні з природою тощо.

Як відомо, процесом накопичування вражень доцільно керувати, оскільки учні можуть одержати їх із різних і до того ж не завжди педагогічно цінних джерел. Тому у своїй роботі варто звертатись до найкращих зразків різних видів мистецтва, зокрема, музичного, використовуючи при цьому народну, класичну і сучасну музику.

У міру оволодіння знаннями і формування певних умінь і навичок поступово впроваджуємо творчі завдання художньо-естетичного спрямування, які мають бути, по-перше, комплексними, тобто охоплювати такі види мистецтва, як музика, література, образотворче мистецтво; по-друге – багатофункціональними, тобто не тільки забезпечувати дослідження поставленої дидактичної мети, а й сприяти формуванню і розвитку якостей і властивостей творчої особистості; по-третє, не вимагати для свого виконання великих часових затрат і не бути „прив'язаними” до певного програмового матеріалу; по-четверте, бути незвичайними і новими за своїм змістом.

Ознайомимось з прикладами творчих завдань художньо-естетичного спрямуваності.

1. Завдання „Піктограми настрою”.

Прослухати музичний твір, визначити настрій музики, піднявши картки (діти попередньо одержали картки із зображенням на них обличчя з мімікою: радість, сум, гнів, подив, увага, задумливість, тощо). Дидактичним матеріалом можуть бути твори з альбомів для дітей П.Чайковського, Р.Шумана, В.Косенка, М.Степаненка, Г.Саська та ін.

2. Завдання „Музичний портрет”.

Прослухати музичні фрагменти з балету К.Хачатуряна „Чіполіно” і розповісти про характери Чіполіно, Сеньйора Помідора, Груші, Гарбуза. Створити музичні образи будь-якої дійової особи з балету.

3. Завдання на пластичну імпровізацію:

а) вибрати дійову особу із казки і створити її образ рухами, жестами мімікою тощо;

б) прослухавши музику К.Сен-Санса „Карнавал тварин” (без оголошення назви творів: „Слони”, „Осли”, „Кенгуру”), розказати, кого зображує музика, і рухами показати слона, ослика, кенгуру.

4. Музичні завдання з використанням різних видів мистецтва:

а) прослухавши музичний твір „Хвороба ляльки” П.І.Чайковського, відповісти, який колір найбільше підходить до цієї музики (червоний, зелений, рожевий, чорний чи інші, і чому?);

б) прослухавши музичний твір Е.Гріга „У печері гірського короля”, розповісти і намалювати, що діється у печері і чому музика звучить спочатку тихо, а потім голосніше, змінюється динаміка і темп?

В якості дидактичного матеріалу використовуємо такі музичні твори: „Веселий селянин”, „Дід Мороз” з „Альбому для юнатства” Р.Шумана, уривки з балетів „Лускунчик” П.Чайковського, „Горбоконики” Р.Щедрина, а також із сюїти „Пер Гюнт” Е.Гріга;

в) прослухавши фортепіанну п'єсу П.Чайковського „Осіньна пісня”, прочитати вірші про цю пору року, підготовлені учнями вдома, зобразити осінь-чарівницю у малюнках, а також порівняти власні малюнки з репродукцією картини І.Левітана „Осіньні ранок”.

Аналогічні завдання можна присвятити також й іншим порам року, використовуючи такі музичні твори: „Баркарола” М.Лисенка, „Пролісок. Квітень”, „Пісня жайворонка. Березень” П.Чайковського,

„Зима” з циклу „Пори року” А.Вівальді; репродукції картин: „Граки прилетіли” А.Саврасова „Велика річка” І.Левітана, „Весняний пейзаж” Ю.Кабіша, „Зима” В.Грабаря; вірші Л.Українки, М.Підгірянки, О.Олеся, Ф.Тютчева, О.Пушкіна, А.Фета, С.Єсеніна та ін.

Висновки... Особливість педагогіки мистецтва полягає в тому, що творчості навчити не можна; проте можливо і необхідно створювати педагогічні умови для пробудження й активізації в учнів творчих імпульсів, сприяти розвитку їх творчих здібностей та їх творчому самовираженню.

Отже, доцільно надавати дітям можливість вільного вибору творчих дій у практичній діяльності: дехто любить співати чи грати на музичних інструментах, хтось – складати вірші, казки, а ще хтось малювати або ліпити. Адже саме в процесі вільного вибору дитина зростає як особистість – в неї з'являється почуття дорослості, самостійності, зацікавленості в роботі, що дуже важливо для закріплення бажання займатися творчістю, для пізнання радості творення. Безперечно, чим раніше розпочати роботу з розвитку творчих здібностей у дітей різного віку, тим більше шансів, що їх творчі можливості не згаснуть, а сформуються і розвинуться, щоб виявитися згодом в усіх сферах діяльності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державна національна програма „Освіта” („Україна XXI ст.”). – К. : Райдуга 1994. – 61 с.
2. Барко В. І. Як визначити творчі здібності дитини? / В. І. Барко, А. М. Тютюнников. – К. : Україна, 1991. – 79 с.
3. Козленко В. Н. Формування творчої особистості учня / В. Н. Козленко // Рідна школа. – 1999. – № 5. – С. 17–18.
4. Апраксіна О. О. Музика у вихованні творчої особистості / О. О. Апраксіна. – М. : Музика, 1975. – 176 с.
5. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – К. : ІЗМН, 1998. – 248 с.

Анотація

В.Ф.Метенько

Развитие творческих способностей школьников на уроках музыки посредством выполнения творческих заданий

Публикация посвящена проблеме развития творческих способностей детей школьного возраста в условиях общего среднего образования. В работе рассмотрены некоторые методические подходы и практические рекомендации по совершенствованию развития творческих способностей школьников на уроках музыки.

Ключевые слова: творческие способности, познавательная-поисковая деятельность, импровизация, интерпретация.

Summary

V.F.Meten'ko

Development of Creative Abilities of Pupils at Music Lessons by Means of Performing Creative Tasks

The article deals with the problem of development of creative abilities of children of school age under the conditions of general secondary education. Some methodological approaches and practical recommendations as for improvement of development of creative abilities of pupils at music lessons have been studied.

Key words: creative abilities, cognitive-research activity, improvisation, interpretation.

Дата надходження статті:

„1” лютого 2011 р.

УДК 371.133:005.52:78.071.4”312”(045)

М.А.МИХАСЬКОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Методологічні засади аналізу професійної діяльності педагога-музиканта на сучасному етапі

У статті розкривається специфіка методології як науки, аналізуються різноманітні парадигми методології педагогіки, обґрунтовуються методологічні засади педагогіки мистецтва та рівні методологічного аналізу, пов'язані з визначенням категорій і законів в контексті музично-педагогічної освіти.

Ключові слова: методологія науки, методологія педагогіки, методологічні засади педагогіки мистецтва.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Розвиток особистості педагога – складний і суперечливий процес, на якому відбивається недостатня розробка методології вищої освіти, її науково-методичної бази, методики формування фахової компетентності та практичних засад професійної підготовки. Проблема полягає в тому, що слід формувати вчителя, здатного професійно, ефективно, переконливо і, водночас, творчо-самобутньо вирішувати фахові завдання з урахуванням вимог і потреб сьогодення.

У цьому зв'язку особливої актуальності набуває методологічна підготовка висококваліфікованого спеціаліста, фахівця своєї справи. Рівень наукового пізнання закономірностей розвитку науки, складових явищ педагогічної діяльності характеризує ступінь підготовленості вчителя до освітньої